

HOTĂRÎREA CURȚII CONSTITUȚIONALE
despre aprobarea Raportului privind exercitarea
jurisdicției constituționale în anul 2000

Nr.4 din 26.01.2001

* * *

În numele Republicii Moldova,
Curtea Constituțională în componența:

Pavel BARBALAT - președinte
Nicolae CHISEEV - judecător
Mihai COTOROBAI - judecător
Constantin LOZOVANU - judecător
Ion VASILATI - judecător

cu participarea grefierului Corina Popa, judecătorilor-asistenți Ștefan Agachi, Ion Anton, Ion Bot, Parascovia Copacinschi, Elena Safaleru, Ilie Șevciuc, consultanților principali în domeniul legislației Aliona Balaban, Tatiana Berladean, Ion Bozbei, Aurelia Cazacliu, Lucia Popa, Ludmila Zadorojnîi, în conformitate cu prevederile art. 10 din Legea cu privire la Curtea Constituțională și art. 80 din Codul jurisdicției constituționale, a examinat în ședință plenară deschisă Raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2000 și

HOTĂRĂȘTE:

1. Aprobă Raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2000.

2. Raportul se expediază Parlamentului Republicii Moldova, Președintelui Republicii Moldova, Guvernului Republicii Moldova și Consiliului Superior al Magistraturii.

3. Prezenta Hotărâre este definitivă, împreună cu Raportul se publică în "Monitorul Oficial al Republicii Moldova".

PREȘEDINTELE
CURȚII CONSTITUȚIONALE

Pavel BARBALAT

Chișinău, 26 ianuarie 2001.

Nr. 4.

R A P O R T

privind exercitarea jurisdicției constituționale
în anul 2000

La 23 februarie 2001 expiră mandatul legal de șase ani a patru judecători din prima componență a Curții și, concomitent, se încheie o etapă importantă de stabilire și afirmare a Curții ca unica instanță de jurisdicție constituțională.

Pentru prima dată în istoria statului nostru a fost creat un organ, menirea principală a căruia este de a garanta supremația Constituției și a legii, separarea reală a puterilor, fundamentarea și respectarea neabătută a drepturilor omului, responsabilitatea reciprocă a statului și cetățeanului, protecția societății de posibila samavolnicie a autorităților. Crearea Curții Constituționale în Republica Moldova a fost un pas important în procesul de formare a statului de drept, prin însăși existența sa Curtea conferind statului un nivel civilizat. În șirul ideilor noi privind reformarea sistemului judiciar, renovarea instituției dreptului și perfecționarea legislației, ideea justiției

te |de in| lor	|Par-|Pre|Gu- |-----|-----
|ter- |de re| |la- |șe-|ver-| L |Ho- |De-|Ho-	L |Ho- |De-
Ho-	Ho-	Nr.
	pre-	vizu-		men-	din	nu-	e	tă-	cre	tă-	e	tă-
cre	tă-	tă-	depu-
|tare |ire a| |tu- |te-|lui	g |rîri|te |rîri| g |rîri|te
rîri	rîri	tați-
	a Con	Con-		lui	lui		i	ale	ale	ale	i	ale
ale	ale	ale	lor
|stitu|stitu|					|Par-|Pre|Gu-	|Par-
Pre	Gu-	Cur-	vali-
|ției |ției						|la- |șe-|ver-| |la- |șe-
ver-	ții	dați
								|men-|din|nu-	|men-
din	nu-	Con-
								|tu- |te-|lui	|tu- |te-
lui	sti-
								|lui |lui|	|lui |lui
tuț.

1995/ - 5	36/28 7	25/7	2	5	2	2	1	4	-	1	1	1	2	-
96														
1997 - 3	64 3	27/4	1	8	2	5	9	3	-	-	9	5	2	5
1998 2 3	71 9	33/6	1	4	6	1	6	1	1	-	4	3	5	1
1999 12 4	139 4	62/7	6	22	7	-	24	13	-	-	12	9	7	-
2000 4 3	90 4	32/5	4*	13	1	-	4	2	1	-	-	9	-	-
Total 18 18	428 27	179/29	14	52	18	8	44	23	2	1	26	28	16	6

* Un Aviz se referă la constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului.

I. CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII LEGILOR, REGULAMENTELOR ȘI HOTĂRÎRILOR PARLAMENTULUI

(art. 135 alin. (1) lit. a) din Constituție)

În perioada de referință a scăzut numărul actelor legislative declarate neconstituționale. Dacă în 1999 au fost declarate neconstituționale, parțial sau integral, 29 de legi, regulamente și hotărâri ale Parlamentului, apoi în anul 2000 numărul acestora a diminuat pînă la 16 acte. Această situație se explică, în mare măsură, și prin faptul că a scăzut numărul sesizărilor și, respectiv, numărul hotărîrilor pronunțate de Curte.

Divergențele serioase care s-au iscat între Președintele țării și Parlament și adepții acestora asupra formei de guvernămînt au finalizat cu adoptarea de către Parlament, la 5 iulie 2000, a Legii de modificare și completare a Constituției, prin care a fost instaurat în țară regimul parlamentar de guvernare, iar apoi, după blocarea de către majoritatea deputaților în Parlament a alegerilor repetate pentru funcția de

Președinte al Republicii Moldova și emiterea Avizului pozitiv al Curții Constituționale privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului, Președintele Republicii Moldova a dizolvat Parlamentul Republicii Moldova de legislatura a XIV-ea.

Aceste divergențe au influențat considerabil tematica sesizărilor. Astfel, pe parcursul anului, Curtea a examinat de trei ori constituționalitatea unor articole din Codul electoral.

În acest cadru se înscrie Hotărîrea Curții nr. 1 din 11 ianuarie 2000 "Cu privire la controlul constituționalității unor prevederi din Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 930-II din 22 martie 1999 și a unor prevederi din Codul electoral în redacția Legii nr. 480-XIV din 2 iulie 1999".

Deputatul în Parlament Victor Cecan a contestat Decretul Președintelui Republicii Moldova privind desfășurarea referendumului republican consultativ în problema schimbării sistemului de guvernare în Republica Moldova, afirmînd că numai Parlamentul poate declara referendum și numai Parlamentul, prin lege organică, reglementează organizarea și desfășurarea acestuia.

El a solicitat de asemenea controlul constituționalității art. 150 alin. (3) din Codul electoral, potrivit căruia "în hotărîrea sau decretul cu privire la desfășurarea referendumului republican se indică data desfășurării lui, denumirea proiectului de lege sau de hotărîre, preconizate a fi adoptate, expunîndu-se textul acestora și/sau conținutul întrebărilor supuse referendumului". Autorul sesizării a considerat că prin această normă au fost extinse neîntemeiat atribuțiile Președintelui Republicii Moldova, el fiind abilitat nu numai de a iniția referendumuri republicane, ci și de a emite decrete despre desfășurarea lor, ceea ce, în opinia sa, nu se încadrează în normele constituționale.

O sesizare în aceeași problemă a depus și Președintele Republicii Moldova, care cerea controlul constituționalității Legii nr. 480-XIV din 2 iulie 1999 "Privind modificarea și completarea Codului electoral". Întrucît ambele sesizări vizau același obiect, ele au fost conexe într-un dosar.

Procesul pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 930-II din 22 martie 1999 a fost sistat pentru motivul că, prin Hotărîrea nr. 57 din 3 noiembrie 1999 "Privind interpretarea art. 75, art. 141 alin. (2) și art. 143 din Constituție", Curtea și-a expus deja părerea în problema vizată, și anume că Președintele Republicii Moldova nu este în drept să inițieze de sine stătător un referendum, prin care să consulte poporul în probleme de interes național. Alt motiv de sistare a procesului a fost acela că Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 930-II din 22 martie 1999 a încetat să mai producă efecte juridice atît la data sesizării Curții - 24 mai 1999, cît și la data examinării cauzei - 11 ianuarie 2000.

Președintele Republicii Moldova a cerut controlul constituționalității unui șir de puncte din Legea menționată, care modifica și completa mai multe articole din Codul electoral și care, în opinia sa, intrau în contradicție cu anumite articole din Constituție.

Examinînd cauza, Curtea a declarat neconstituționale pct. 3, pct. 4 și sintagma "deputat supleant", cuprinsă în pct. 5 alin. (1) și pct. 6 alin. (2) și (3) din Legea nr. 480-XIV. Prin pct. 4 din această lege art. 86 din Codul electoral a fost completat cu un alineat nou - alineatul (2) - cu următorul cuprins: "Se consideră alese toate persoanele incluse în listele concurenților electorali, precum și candidații independenți, care au obținut numărul de voturi stabilit în alin. (1)". Prin celelalte puncte sesizate au fost operate modificări în

Codul electoral, introducându-se noțiunea de "deputat supleant".

Curtea a menționat că noțiunea de "deputat supleant", în contextul Legii nr. 480-XIV, trezește dubii în mod justificat, deoarece Constituția nu prevede pentru astfel de situații decât noțiunea de "deputat" (art. 60 alin. (2) din Constituție). Or, deputat este considerată persoana aleasă pentru a face parte, pe o anumită perioadă, dintr-un organ reprezentativ al statului. Despre un "deputat supleant" nu se poate spune în nici un caz că el este ales într-un organ reprezentativ, deoarece el poate obține calitatea de deputat doar în viitor, în eventualitatea în care un mandat de deputat aparținând unei organizații social-politice sau bloc electoral din care face parte este declarat vacant.

Totodată, Curtea a declarat constituționale pct. 2, pct. 8, pct. 9 alin. (1) și (2), pct. 10 și pct. 15 din Legea nr. 480-XIV din 2 iulie 1999 "Privind modificarea și completarea Codului electoral" și art. 150 alin. (3) din Codul electoral.

Astfel, în art. 47 din Codul electoral a fost introdus un alineat nou - alineatul (3) - care prevede că pe parcursul campaniei electorale, precum și pe parcursul desfășurării referendumului, timpul de antenă acordat serviciilor de presă ale Parlamentului, Președinției și Guvernului nu poate fi folosit în scopul agitației electorale ori în scopul agitației pentru sau contra propunerii supuse referendumului. Argumentele șefului statului, potrivit cărora aceste prevederi îngăduiesc dreptul cetățenilor de a avea acces la informație, Curtea le-a considerat neconcludente.

Unul din motive este că, garantând dreptul la informație, Constituția pune obligații corelative în sarcina autorităților publice - de a informa corect cetățenii asupra problemelor de ordin public, dar și de ordin personal, de a asigura prin serviciile publice dreptul la timp de antenă. Definițiile și detaliile făcute de către legiuitor prin prevederile art. 47 alin. (3) din Codul electoral nu aduc atingere nici dreptului persoanei de a avea acces la informație și nici obligativității autorităților publice de a asigura informarea corectă a cetățenilor.

Curtea n-a reținut nici argumentul Președintelui Republicii Moldova, potrivit căruia prin pct. 8 din Legea nr. 480-XIV, prin care art. 145 alin. (2) din Codul electoral a fost modificat în sensul că referendumul nu poate avea loc în ziua desfășurării alegerilor parlamentare, prezidențiale și locale generale, se încalcă dreptul subiecților abilitați de a iniția referendumuri, deoarece, în baza art. 72 alin. (3), lit. b) din Constituție, Parlamentul reglementează prin lege organică organizarea și desfășurarea referendumului, ceea ce și s-a făcut prin legea supusă controlului constituționalității. Fiind o prerogativă exclusivă a Parlamentului, reglementarea organizării și desfășurării referendumului în redacția pct. 9 și pct. 10 din Legea nr. 480-XIV nu poate fi calificată ca o restrângere a atribuțiilor Președintelui Republicii Moldova în problema inițierii referendumurilor.

Din aceleași motive Curtea n-a fost de acord cu argumentele șefului statului, care a contestat pct. 15 din Legea nr. 480-XIV, prin care s-au operat modificări în art. 171 din Codul electoral, în sensul că Comisia Electorală Centrală declară nevalabil referendumul republican, dacă la el au participat mai puțin de 3/5 din numărul persoanelor incluse în liste. Fiind unicul organ care decide prin lege asupra organizării și desfășurării referendumului republican, Parlamentul este în drept să decidă și asupra condițiilor de valabilitate a rezultatelor acestuia, inclusiv asupra numărului minim de participanți la el.

Referitor la constituționalitatea art. 150 din Codul electoral, Curtea a pornit de la faptul că, potrivit art. 60 alin. (1), art. 66 lit. a) și art. 72 alin. (1) din Constituție, Parlamentul este unica autoritate legislativă a statului, o atribuție de bază a căruia o constituie adoptarea legilor, care pot fi constituționale, organice și ordinare. Curtea a relevat că Președintele Republicii Moldova nu poate ocoli procedura parlamentară de organizare a unui referendum republican constituțional sau legislativ. Curtea a infirmat argumentul autorului sesizării, prin care se susținea că art. 150 alin. (3) din Codul electoral contravine integral Constituției, relevând că dispozițiile acestuia corespund atribuțiilor Parlamentului, prevăzute de Legea Supremă a țării.

La sesizarea Președintelui Republicii Moldova, Curtea a exercitat controlul constituționalității altor două alineate - (1) și (2) ale art. 150 din Codul electoral în redacția Legii nr. 480-XIV din 2 iulie 1999 (Hotărîrea nr. 15 din 11 aprilie 2000).

După părerea autorului sesizării, prevederile art. 150 alin. (1) lit. b) din Codul electoral, care admit respingerea de către Parlament a propunerii cu privire la desfășurarea referendumului, în cazul în care aceasta este formulată de cetățeni, contravin art. 2 alin. (1), art. 39 alin. (1) și art. 75 alin. (1) din Legea Supremă. Autorul sesizării consideră, de asemenea, că examinarea de către Parlament a problemelor de importanță națională preconizate a fi supuse referendumului fără desfășurarea ulterioară a lui constituie o încălcare a dreptului constituțional al cetățenilor de a-și expune voința și contravine prevederilor art. 2 alin. (1), art. 39 alin. (1), art. 66 lit. b), art. 75 alin. (1) din Constituție.

În hotărîrea sa Curtea a menționat că respingerea de către Parlament, conform art. 150 alin. (1) lit. b) din Codul electoral, a propunerii privind desfășurarea referendumului inițiat de cetățeni contravine dispozițiilor constituționale cuprinse în art. 2 alin. (1) și art. 39 alin. (1) din Legea Supremă. Respingerea inițiativei poporului - purtător al suveranității naționale, abilitat cu dreptul de a se pronunța asupra problemelor de interes național, - constituie o încălcare a dreptului său constituțional de a-și expune voința. Art. 2 alin. (1) din Constituție, care prevede că suveranitatea națională aparține poporului, și art. 38 alin. (1) din Constituție, conform căruia voința poporului constituie baza puterii de stat și își găsește expresia în alegeri libere (referendum), au un caracter imperativ, ceea ce exclude interpretarea lor extensivă.

Curtea a menționat, de asemenea, că dispozițiile art. 150 alin. (2) din Codul electoral, care prevăd că hotărîrea despre respingerea propunerii privind desfășurarea referendumului legislativ sau consultativ se adoptă cu votul majorității deputaților aleși, iar hotărîrea despre respingerea propunerii privind desfășurarea referendumului constituțional - cu cel puțin 2/3 din numărul deputaților aleși, pot fi apreciate drept abateri de la modul consfințit prin Constituție de adoptare de către Parlament a hotărîrilor și contravine art. 74 alin. (2) din Constituție.

În temeiul celor expuse, Curtea a declarat neconstituționale sintagma "ori de cetățeni" din art. 150 alin. (1) lit. b) și prevederile art. 150 alin. (2) din Codul electoral.

La 10 octombrie 2000 (Hotărîrea nr. 35) Curtea a exercitat iarăși controlul constituționalității unor articole din Codul electoral. Sesizările au parvenit de la Președintele Republicii Moldova și deputatul în Parlament Ion Morei. Drept motiv a servit adoptarea de

către Parlament, la 23 martie 2000, a Legii nr. 894-XIV "Pentru modificarea și completarea Codului electoral", care reglementează modul de formare a Comisiei Electorale Centrale și de alegere a președintelui acesteia, dreptul partidelor politice de a participa la alegeri, modul de organizare a agitației electorale, stabilește un nou prag de reprezentare în Parlament.

În opinia autorilor sesizărilor, prevederile pct. 11, 14 și 22 din articolul unic al Legii nr. 894-XIV, prin care au fost modificate art. 41 alin. (2) lit. a), art. 47 alin. (2)-(8), precum și art. 86 din Codul electoral, contravin dispozițiilor art. 6, 16, 21, 32, 34, 38, 39 și 41 din Constituție, deoarece prin acestea se aduce atingere drepturilor cetățenilor de a alege și de a fi aleși, dreptului de asociere în partide și în alte organizații social-politice și se îngreșește accesul cetățenilor la informație. Curtea a fost solicitată să se pronunțe și asupra prevederilor pct. 3 și 4 din Legea sus-menționată, care stabilesc modul de formare a Comisiei Electorale Centrale și de alegere a președintelui acesteia.

Examinînd cauza, Curtea a declarat neconstituționale prevederile pct. 11 din articolul unic al Legii nr. 894-XIV, care a modificat art. 41 alin. (2) lit. a) din Codul electoral, potrivit căruia dreptul de a desemna candidați pentru alegeri, în cazul în care întrunesc toate condițiile stabilite, îl au numai partidele și alte organizații social-politice înregistrate în modul stabilit, cu doi ani înainte de fixarea datei alegerilor. Astfel, unele partide și organizații social-politice, înregistrate în modul stabilit - în conformitate cu statutul (regulamentele) lor și cu legislația în vigoare, dar care nu au împlinit 2 ani de la înregistrare, nu au posibilitatea să desemneze candidați pentru alegeri.

În opinia Curții, prin art. 41 alin. (2) lit. a) din Codul electoral, modificat prin Legea nr. 894-XIV, se aduce atingere, pe de o parte, principiului egalității partidelor și altor organizații social-politice în fața legii, iar pe de altă parte, drepturilor cetățenilor liber asociați de a-și formula și exprima liber voința politică prin desemnarea candidaților pentru alegeri. Modificările operate prin Legea nr. 894-XIV la art. 47 alin. (2)-(8) din Codul electoral sînt conforme atît dispozițiilor Constituției Republicii Moldova, cît și celor ale Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale din 4 noiembrie 1950, la care Republica Moldova este parte.

Curtea a făcut trimitere la Hotărîrea sa nr. 19 din 16 iunie 1998, în care se menționa că Constituția, prin art. 34 alin. (2), stabilește și obligații corelative puse în sarcina autorităților publice, care, potrivit competențelor ce le revin, sînt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și problemelor de interes personal, favorizînd pluralismul în mass-media, obligînd mijloacele de informare publică, de stat și private, să asigure informarea corectă a opiniei publice. Curtea a apreciat de asemenea că pentru asigurarea rolului statului de garant al dreptului persoanei la informare, acesta (statul), prin autoritatea sa legiuitoare, este în drept să stabilească, atît în baza art. 66 lit. r), cît și în baza art. 107 alin. (2) din Constituție, reguli generale de gestionare atît a sistemului public de emisie, cît și a celui privat.

În Hotărîrea sa Curtea a relevat de asemenea că, modificînd art. 16 alin. (2) din Codul electoral în sensul că Președintele Republicii Moldova, Parlamentul și Consiliul Superior al Magistraturii desemnează cîte trei membri ai Comisiei Electorale Centrale, legiuitorul a

confirmat atașamentul său față de principiul separației puterilor în stat, consfințit în art. 6 din Constituție. Prevederea, introdusă prin aceeași modificare, potrivit căreia președintele Comisiei Electorale Centrale se desemnează de către Parlament din rîndul magistraților, se încadrează perfect, în opinia Curții, în dispozițiile art. 116 alin. (1) din Constituție, potrivit cărora judecătorii instanțelor judecătorești sînt independenți, imparțiali și inamovibili.

Și, în sfîrșit, Curtea a menționat că aplicarea sistemului electoral proporțional cu pragul de 6 la sută din numărul de voturi valabil exprimate în ansamblu pe țară pentru partide, alte organizații social-politice și blocuri electorale și 3 la sută din voturile valabil exprimate în ansamblu pe țară pentru candidații independenți, după cum prevăd art. 86 și 87 din Codul electoral, nu contravine Constituției.

Instituirea pragului electoral este axată în principiu pe ideea că la guvernare trebuie să aibă acces partidele politice care se bucură de o anumită credibilitate în rîndul electoratului și pe ideea maturității politice și civice a candidaților independenți, precum și pe alte considerente ce țin de contextul socio-politic concret. Statul este în drept să aplice, în condiții legale, un anumit tip de scrutin, pornind de la nivelul dezvoltării sistemului politic al societății, de la problemele pe care și le propune pentru soluționare și de la alte circumstanțe, aceasta fiind o chestiune de oportunitate politică. Pragul electoral stabilit pentru candidații independenți nu îngreșește dreptul constituțional al cetățeanului de a accede la o funcție publică și nu încalcă principiul egalității votului exprimat. Art. 38 alin. (3) din Constituție garantează dreptul cetățenilor de a fi aleși, și nu alegerea ca atare.

Pentru considerentele expuse Curtea a declarat constituționale prevederile pct. 3, 4, 14, 21 și 22 din articolul unic al Legii nr. 894-XIV din 23 martie 2000 "Pentru modificarea și completarea Codului electoral".

În șirul de hotărîri ale Curții de acest gen se înscrie și Hotărîrea nr. 38 din 24 noiembrie 2000 "Despre controlul constituționalității art. 5 alin. (1) din Legea cu privire la procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova". Autorul sesizării, deputatul în Parlament Anatol Dubrovschi, susține că prin art. 5 din Legea sesizată, care prevede că candidatura pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova poate fi propusă, începînd cu ziua fixării datei alegerilor, de către persoana care își înaintează candidatura, susținută de cel puțin 15 deputați ori de un grup de cel puțin 15 deputați, legiuitorul a încălcat atît drepturile și libertățile omului, inclusiv dreptul de a alege prin vot direct șeful statului, cît și dreptul partidelor politice și al organizațiilor social-politice de a propune candidaturi la funcția de șef al statului.

În Hotărîrea sa Curtea a relevat că, în baza Constituției, modificată prin Legea nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000, Parlamentul a devenit exponentul voinței naționale.

Constituția, prin art. 60, 72 și 78, prevede soluționarea chestiunii abordate de autorul sesizării în exclusivitate de către Parlament, prin exercitarea atribuțiilor sale de bază și la discreția sa. Curtea a considerat că în problema alegerii Președintelui Republicii Moldova numai Parlamentul este în măsură să decidă asupra modalităților, procedurilor și condițiilor de soluționare a acesteia, potrivit principiului autonomiei parlamentare, în virtutea căruia el își stabilește modul de organizare și desfășurare a propriilor activități, evident, în limitele normelor constituționale. Argumentele autorului

sesizării, potrivit cărora partidele și alte organizații social-politice sînt înlăturate de la procesul alegerii Președintelui țării, nu pot fi reținute, deoarece atît fiecare deputat în parte, cît și fracțiunile parlamentare reprezintă în Parlament forțele politice din societate, care au propus candidați în acest organ eligibil.

Pentru considerentele expuse Curtea a declarat constituțional art. 5 alin. (1) din Legea nr. 1234-XIV din 22 septembrie 2000 "Cu privire la procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova".

Din hotărîrile Curții care reflectă divergențele între Parlament și Președinte în problema formei de guvernămînt face parte și Hotărîrea nr. 41 din 7 decembrie 2000 "Despre controlul constituționalității Legii nr. 985-XIV din 18 mai 2000 și a unor prevederi din Legea nr. 984-XIV din 18 mai 2000".

La 18 mai 2000 Parlamentul a adoptat Legea nr. 985-XIV "Cu privire la inițiativa populară de revizuire a Constituției", prin care a stabilit normele procedurale privind realizarea inițiativei populare de revizuire a Constituției. Președintele republicii a sesizat Curtea pentru controlul constituționalității prevederilor art. 5 alin. (2), art. 7 alin. (2), art. 8 alin. (1) și alin. (5), art. 10 alin. (3), art. 12 și art. 14 din Legea nr. 985-XIV, susținînd că acestea contravin Constituției.

Raportînd dispozițiile contestate la normele Legii Supreme, la jurisprudența constituțională și la cadrul legislativ existent în domeniu, Curtea a reținut că art. 141 alin. (1) lit. a) din Constituție stabilește că revizuirea Constituției poate fi inițiată de un număr de cel puțin 200000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot. Cetățenii care inițiază revizuirea Constituției trebuie să provină din cel puțin jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul doi, iar în fiecare din ele trebuie să fie înregistrate cel puțin 20000 de semnături în sprijinul acestei inițiative.

În dezvoltarea acestor dispoziții constituționale, Parlamentul a adoptat Legea menționată (nr. 985-XIV din 18 mai 2000), care reglementează mecanismul de realizare a inițiativei populare de revizuire a Constituției. În aceeași zi Parlamentul a adoptat Legea organică nr. 984-XIV "Pentru completarea Titlului II din Regulamentul Parlamentului", prin care a introdus în Regulament un capitol nou, 2/1, stabilind procedura specială de adoptare a legilor privind modificarea Constituției. Sub incidența dispozițiilor acestui capitol intră și procedura de dezbatere în Parlament a proiectelor de legi de modificare a Constituției inițiate de cetățeni.

Potrivit art. 60 din Constituție, Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului. Art. 66 din Constituție stabilește atribuțiile de bază ale Parlamentului, prin lit. c) a acestui articol conferindu-i-se funcția de asigurare a unității reglementărilor legislative pe întreg teritoriul țării. În art. 72 alin. (3) din Constituție sînt stabilite domeniile în care pot interveni legile organice, iar conform alin. (4) din același articol, Parlamentul este abilitat să reglementeze prin legi ordinare orice domeniu al relațiilor sociale, cu excepția celor rezervate legilor constituționale și legilor organice.

În temeiul dreptului prin care Curtea își stabilește ea însăși limitele de competență și prin care poate extinde obiectul controlului constituționalității (art. 6 alin. (2) și (3) din Codul jurisdicției constituționale), Curtea a supus controlului constituționalității Legea ordinară nr. 985-XIV integral și a constatat că aceasta contravine art.

72 din Constituție, deoarece unele norme de drept stipulate în ea necesită a fi adoptate nu prin lege ordinară, ci prin lege organică.

Legea nr. 985-XIV reglementează procedura de realizare a inițiativei populare de revizuire a Constituției. Ea conține dispoziții ce țin de activitatea Parlamentului, de adoptarea legilor de modificare a Constituției, atribuind legislativului dreptul de a declara nulă orice inițiativă populară de revizuire a Constituției în cazul încălcării, prin proiectul de lege respectiv, a principiului unității materiei (art. 14); stabilește competența Curții Supreme de Justiție de a examina contestările asupra deciziilor privind neizbutirea inițiativei populare de revizuire a Constituției (art. 11 alin. (2) și art. 12); abilitază Ministerul Justiției cu dreptul de a transmite Curții Constituționale proiectul de lege privind modificarea Constituției (art. 12), ceea ce înseamnă de fapt sesizarea Curții Constituționale pentru a se pronunța asupra inițiativei de revizuire a Constituției. Curtea a precizat că, potrivit art. 72 alin. (3) lit. c) și lit. e) din Constituție, aceste prevederi fac resortul unei legi organice.

Curtea a relevat, totodată, că termenele de realizare a inițiativei populare de revizuire a Constituției, instituite prin Legea nr. 985-XIV și contestate de autor, și termenele în care Parlamentul și Curtea Constituțională (după competență) sînt abilitate să examineze proiectul de lege privind modificarea Constituției sînt exagerate și au semnificația obstrucționării exercițiului unui drept constituțional prevăzut în art. 2 alin. (1) și art. 39 alin. (1) din Constituție, în baza cărora cetățenii își pot exercita dreptul de inițiativă stipulat în art. 141 alin. (1) lit. a) din Constituție. Aceste dispoziții stabilite de legiuitor pun titularii cu drept de inițiativă de revizuire a Constituției în condiții diferite și inegale în raport cu ceilalți subiecți. Astfel sînt încălcate prevederile art. 16 și 141 din Constituție, prin care se enunță principiul egalității tuturor cetățenilor în fața legii și se stabilesc condiții egale de exercitare a dreptului de inițiere a revizuirii Constituției.

În procesul examinării cauzei Curtea a constatat că și Legea nr. 984-XIV "Pentru completarea Titlului II din Regulamentul Parlamentului" din 18 mai 2000 conține unele reglementări ce contravin Legii Supreme. În temeiul dreptului prevăzut de art. 6 alin. (2) și (3) din Codul jurisdicției constituționale, Curtea a extins controlul constituționalității asupra prevederilor art. 74/2 alin. (1), art. 74/4 alin. (1) lit. a) și alin. (2) lit. c) din Regulamentul Parlamentului în redacția Legii nr. 984-XIV.

Conform art. 74/2 alin. (1), dezbaterile de către Parlament a proiectului de lege constituțională începe după expirarea termenului de 6 luni din momentul prezentării proiectului în cauză, împreună cu avizul Curții Constituționale, de către subiecții prevăzuți la art. 141 alin. (1) lit. b), c) și d) din Constituție sau de către Curtea Constituțională în cazul în care revizuirea Constituției este inițiată de cetățeni.

Potrivit art. 74/4 alin. (1) lit. a), dezbaterile în prima lectură a proiectului de lege constituțională constă în prezentarea de către autor a proiectului, cu excepția cazului cînd revizuirea Constituției este inițiată de către cetățeni, iar art. 74/4 alin. (2) lit. c) stabilește că la încheierea dezbaterilor în prima lectură a proiectului de lege constituțională, Parlamentul poate să respingă proiectul de lege.

Curtea a relevat că, stabilind în art. 74/2 alin. (1) și art. 74/4 alin. (1) lit. a) din Regulamentul Parlamentului pentru prezentarea de către cetățeni a proiectului de lege constituțională și dezbaterile lui

în plen condiții diferite de cele stabilite pentru ceilalți subiecți cu drept de inițiativă de revizuire a Constituției, legiuitorul pune subiecții în condiții inegale de exercitare a acestui drept constituțional.

Potrivit art. 134 din Constituție, Curtea Constituțională este autoritate de jurisdicție constituțională, și nu subiect al inițiativei de revizuire a Constituției, calitate ce i se atribuie prin dispozițiile art. 74/2 alin. (1) din Regulamentul Parlamentului. Titlul V din Constituție, intitulat "Curtea Constituțională", nu conferă acesteia statutul de reprezentant al cetățenilor în cazul avansării inițiativei de revizuire a Constituției.

Pentru aceste considerente Curtea a calificat dispozițiile art. 74/2 alin. (1) din Regulamentul Parlamentului, potrivit cărora Curtea Constituțională prezintă Parlamentului proiectul de lege constituțională în cazul în care revizuirea Constituției este inițiată de cetățeni, și ale art. 74/4 alin. (1) lit. a), prin care cetățenii sînt lipsiți de dreptul de a prezenta proiectul în fața Parlamentului și de a participa la dezbaterile lui în plen, ca fiind în contradicție cu art. 16, art. 134 și art. 141 din Constituție, care consfințesc principiul egalității tuturor cetățenilor în fața legii și stabilesc condiții egale de exercitare a dreptului de inițiere a revizuirii Constituției. Curtea a apreciat că prin prevederile citate ale Regulamentului se aduce atingere dreptului constituțional al cetățeanului de a iniția revizuirea Constituției.

Potrivit art. 143 alin. (1) din Constituție, legea constituțională se adoptă cu votul a două treimi din deputați. Rezervîndu-și însă, prin art. 74/4 alin. (2) lit. c) din Regulamentul Parlamentului, dreptul de a respinge cu votul majorității deputaților prezenți proiectul de lege constituțională la încheierea dezbaterilor în prima lectură, Parlamentul ar putea bloca orice inițiativă de revizuire a Constituției, instituind astfel monopolul său asupra procedurii de revizuire a Constituției. Curtea, în Hotărîrea nr. 57 din 3 noiembrie 1999, s-a pronunțat deja asupra respectării cerinței obligatorii a unei majorități calificate de două treimi din numărul deputaților necesare atît la adoptarea în prima lectură și a doua lectură, cît și la adoptarea în lectura finală a legilor privind modificarea Constituției.

Curtea a apreciat dispozițiile art. 74/4 alin. (2) lit. c) din Regulamentul Parlamentului drept neconforme cu art. 142 alin. (1) și art. 143 alin. (1) din Constituție, care prevăd că dreptul de decizie asupra revizuirii dispozițiilor privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și cele referitoare la neutralitatea permanentă a statului aparține poporului.

În lumina celor enunțate, Curtea a relevat că Legea nr. 985-XIV și prevederile art. 74/2 alin. (1), art. 74/4 alin. (1) lit. a) și alin. (2) lit. c) din Regulamentul Parlamentului în redacția Legii nr. 984-XIV supuse controlului constituționalității, nu se încadrează în limitele constituționale și legislative existente, sînt în contradicție cu prevederile art. 2 alin. (1), art. 16 alin. (2), art. 66 lit. c), art. 72 alin. (3) și alin. (4), art. 134, art. 135 alin. (1) lit. c) și alin. (2), art. 141 alin. (1) lit. a) și alin. (2), art. 142 alin. (1), art. 143 din Constituție și le-a calificat drept neconstituționale.

În tematica acestui capitol prezintă interes și Hotărîrea Curții nr. 42 din 14 decembrie 2000, care a supus controlului constituționalității art. 23/1 alin. (2) din Legea audiovizualului nr. 603-XIII din 3 octombrie 1995, introdus prin Legea nr. 1077-XIV din 22 iunie 2000.

Conform alineatului (1) al art. 23/1, retransmiterea programelor

audiovizuale din țări străine prin rețele de comunicații audiovizuale și emițătoare proprietate de stat se efectuează de către instituțiile audiovizualului, publice sau private, în bază de licență de emisie și, după caz, de licență tehnică sau de contract de închiriere a rețelelor de comunicații audiovizuale și a emițătoarelor.

Alineatul (2) al aceluiași articol prevede că instituția audiovizualului nu poate îmbina retransmiterea cu conceperea, producerea și emiterea de programe audiovizuale originale pe frecvențele (canalele) pe care se efectuează retransmiterea programelor din țări străine, excepție făcând publicitatea comercială.

Autorii sesizărilor, deputatul în Parlament Ion Morei și Președintele Republicii Moldova, contestând prevederile art. 23/1 alin. (2) din Legea audiovizualului, susțin că acestea contrazic dispozițiile constituționale cuprinse în art. 8 alin. (1), art. 32 alin. (1), art. 33 alin. (1) și (3), art. 34 alin. (1), (2), (4) și (5) din Constituție, conform cărora libertatea creației artistice și științifice este garantată, iar statul contribuie la păstrarea, dezvoltarea și propagarea realizărilor culturii și științei, naționale și mondiale. Ei consideră că normele contestate violează libertatea gândirii, a opiniei, precum și libertatea de exprimare în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil. De asemenea, în opinia lor, este lezat dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public. Totodată, ei susțin că prin modificările operate, creația și mijloacele de informare publică, de stat sau private, în care se înscriu instituțiile audiovizualului, sînt supuse neîntemeiat cenzurii din partea statului.

Avînd în vedere întregul ansamblu al reglementărilor juridice în domeniu, în hotărîrea sa Curtea a relevat că sistemul de mijloace de informare în masă este un element indispensabil al societății democratice. Aceste mijloace trebuie să fie puse la dispoziția publicului și accesul la ele trebuie să se facă ușor, ele trebuie să reflecte caracterul pluralist al societății căreia îi servesc și nu trebuie să fie controlate, în regim de monopol, de nici un grup de persoane sau de interese, să nu fie aservite vreunei ideologii. Ele trebuie să furnizeze informații imparțiale, pentru ca cetățenii să-și poată forma, în cunoștință de cauză, o opinie clară despre viața socială, economică și politică a țării. În cazul în care instituțiile audiovizualului nu respectă dispozițiile legii, acestea sînt pasibile de măsuri de constrîngere legale, cu dreptul de contestare în justiție.

Pentru considerentele expuse, Curtea a apreciat interdicția stabilită prin art. 23/1 alin. (2) din Legea audiovizualului ca o tentativă de instituire a cenzurii asupra programelor originale, ceea ce contravine dispozițiilor art. 34 alin. (5) din Constituție. Avînd în vedere că art. 23/1 alin. (2) din Legea audiovizualului, în redacția Legii nr. 1077-XIV din 22 iunie 2000, a fost adoptat prin derogare de la dispozițiile art. 4, 8, 9, 16, 32, 33, 34, 46, 127 din Constituție. Curtea a calificat aceste norme drept neconstituționale.

Curtea a mai declarat neconstituționale unele prevederi din Legea nr. 902-XII din 29 ianuarie 1992 "Cu privire la Procuratură", din Legea serviciului public nr. 943-XIII din 4 mai 1995 și din Legea nr. 544-XIII din 20 iulie 1995 "Cu privire la statutul judecătorului", modificate și completate prin Legea nr. 552-XIV din 28 iulie 1999 "Cu privire la modificarea, completarea și abrogarea unor acte legislative" (toate trei prin Hotărîrea Curții nr. 4 din 27 ianuarie 2000), din Legea nr. 395-XIV din 13 mai 1999 "Cu privire la avocatură" (Hotărîrea Curții nr. 8 din 15 februarie 2000), din Legea nr. 312-XIII din 8 decembrie 1994 "Privind Curtea de Conturi" în redacția Legii nr. 788-XIII din 26 martie 1996 și

în redacția Legii nr. 666-XIV din 11 noiembrie 1999 (Hotărîrea Curții nr. 18 din 27 aprilie 2000); din Legea privatizării fondului de locuințe nr. 1324-XII din 10 martie 1993 în redacția Legii nr. 620-XIII din 31 octombrie 1995 (Hotărîrea Curții nr. 27 din 22 iunie 2000).

Au fost declarate neconstituționale integral Legea nr. 225-XIV din 16 decembrie 1998 "Pentru modificarea art. 5 din Legea privatizării fondului de locuințe" (Hotărîrea Curții nr. 27 din 22 iunie 2000); Legea nr. 176-XIV din 28 octombrie 1998 "Pentru modificarea art. 4 din Legea despre obligațiunea militară și serviciul militar al cetățenilor Republicii Moldova" (Hotărîrea Curții nr. 28 din 4 iulie 2000).

Curtea a recunoscut constituționale unele prevederi din Legea nr. 330-XIV din 25 martie 1999 "Cu privire la cultura fizică și sport" (Hotărîrea Curții nr. 17 din 25 aprilie 2000); din Codul penal în redacția Legii nr. 680-XIV din 18 noiembrie 1999 "Pentru completarea Codului penal" (Hotărîrea Curții nr. 20 din 16 mai 2000); din Codul civil în redacția Legii nr. 564-XIV din 29 iulie 1999 "Pentru modificarea unor acte legislative" (Hotărîrea Curții nr. 25 din 8 iunie 2000); din Legea nr. 336-XIV din 1 aprilie 1999 "Privind restructurarea datoriilor întreprinderilor din sectorul electroenergetic" (Hotărîrea Curții nr. 29 din 4 iulie 2000); din Legea bugetului pe anul 2000 nr. 918-XIV din 11 aprilie 2000 (Hotărîrea Curții nr. 36 din 17 octombrie 2000).

Au fost apreciate conforme Constituției integral Legea nr. 516-XIV din 15 iulie 1999 "Cu privire la reorganizarea și privatizarea Societății pe Acțiuni "Tirex-Petrol" (Hotărîrea Curții nr. 3 din 18 ianuarie 2000) și Legea nr. 261-XIV din 24 decembrie 1998 "Privind aplicarea unor articole din Codul penal" (Hotărîrea Curții nr. 13 din 23 martie 2000).

II. CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII HOTĂRÎRILOR ȘI DISPOZIȚIILOR GUVERNULUI (art. 135 alin. 1 lit. a) din Constituție)

Pe parcursul anului au fost declarate neconstituționale (parțial sau integral) 4 hotărîri ale Guvernului.

Astfel, prin derogare de la dispozițiile constituționale și legale, Guvernul a adoptat la 8 decembrie 1994 Hotărîrea nr. 899 "Cu privire la aprobarea Statutului Corpului Diplomatic al Republicii Moldova".

Autorul sesizării, deputatul în Parlament Victor Cecan, a relevat că printr-un act normativ al Guvernului a fost limitată atribuția constituțională a Președintelui Republicii Moldova de a acorda și de a retrage rangurile diplomatice membrilor corpului diplomatic, care, potrivit normelor contestate, cu excepția gradului de ambasador, se acordă și se retrag prin ordinul ministrului afacerilor externe. Guvernul, instituind aceste reguli, a lărgit exagerat competența ministrului afacerilor externe în domeniul politicii externe.

Examinînd cauza, Curtea a relevat că, potrivit doctrinei dreptului internațional și actelor internaționale în domeniu, cel mai însemnat mijloc de realizare a politicii externe a statelor îl constituie activitatea oficială a organelor de stat în sfera relațiilor externe, în special a personalului diplomatic, desfășurată prin tratative, corespondență și alte mijloace pașnice, pentru îndeplinirea scopurilor și sarcinilor de politică externă ale statului, pentru ocrotirea drepturilor și intereselor statului și ale cetățenilor Republicii Moldova în străinătate.

Legea Supremă a determinat poziția și competența autorităților publice, mecanismele și limitele de acțiune în domeniul politicii

externe. Astfel, potrivit prevederilor constituționale, Parlamentul, fiind organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului (art. 60 alin. (1), este abilitat cu un șir de atribuții de bază în domeniul reglementării relațiilor publice, printre care și atribuția de aprobare a direcțiilor principale ale politicii interne și externe a statului (art. 66 lit. d).

Normele juridice care fac obiectul statutului corpului diplomatic, după natura lor, sînt norme generale cu caracter legislativ, ce țin de direcțiile principale ale politicii interne și externe a statului, de regimul general al raporturilor de muncă, elaborarea și aprobarea cărora, în temeiul art. 66 lit. d) și art. 72 alin. (3) lit. j) din Constituție, constituie una din atribuțiile de bază ale Parlamentului.

Prin urmare, pentru motivele arătate și avînd în vedere că Statutul Corpului Diplomatic a fost aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr. 899 din 8 decembrie 1994 prin derogare de la dispozițiile art. 6, 66, 72, 96 și 102 din Constituție, Curtea a declarat această hotărîre neconstituțională (Hotărîrea Curții nr. 11 din 21 martie 2000).

Curtea a declarat neconforme Constituției unele prevederi din Hotărîrea Guvernului nr. 151 din 22 februarie 2000 "Cu privire la modificarea și completarea unor hotărîri ale Guvernului Republicii Moldova" (Hotărîrea Curții nr. 26 din 20 iunie 2000) și din Hotărîrea Guvernului nr. 676 din 6 octombrie 1995 "Cu privire la investițiile de stat și private în construcția caselor de locuit nefinalizate" (Hotărîrea Curții nr. 34 din 3 octombrie 2000).

A fost declarată neconstituțională integral Hotărîrea Guvernului nr. 747 din 3 august 1999 "Privind introducerea inspecției înainte de expediție a mărfurilor importate" (Hotărîrea Curții nr. 22 din 19 mai 2000).

Au fost recunoscute constituționale integral trei hotărîri ale Guvernului - nr. 559 din 17 iunie 1997 "Privind unele măsuri pentru executarea Legii cu privire la asociațiile obștești" și nr. 699 din 23 iulie 1999 "Despre Regulamentul cu privire la înregistrarea partidelor și altor organizații social-politice" (ambele prin Hotărîrea Curții nr. 9 din 17 februarie 2000); Hotărîrea Guvernului nr. 1067 din 11 noiembrie 1999 "Cu privire la abrogarea Hotărîrii Guvernului nr. 337 din 25 mai 1995" (Hotărîrea Curții nr. 21 din 16 mai 2000), precum și unele prevederi din Hotărîrea Guvernului nr. 59 din 19 ianuarie 1998 "Despre unele măsuri privind întărirea disciplinei financiare" (Hotărîrea Curții nr. 10 din 14 martie 2000).

III. HOTĂRÎRI DE INTERPRETARE A CONSTITUȚIEI

(art. 135 alin. (1) lit. b) din Constituție)

Și tematica sesizărilor privind interpretarea Constituției a fost marcată în mare parte de lupta între adepții diferitelor forme de guvernămînt - parlamentară și prezidențială.

În Hotărîrea cu privire la interpretarea unor prevederi din art. 73, 82, 86, 94, 98, 100 și 101 din Constituția Republicii Moldova (nr. 16 din 20 aprilie 2000), la sesizarea Președintelui Republicii Moldova, Curtea a arătat că, în perioada în care Guvernul este demis, iar Parlamentul este dizolvat Președintele Republicii Moldova își exercită numai atribuțiile strict determinate de art. 87 și 88 din Constituție; în baza art. 131 alin. (2) din Constituție, Guvernul, inclusiv în cazul exprimării votului de neîncredere de către Parlament și al demisiei Prim-ministrului, este unicul organ abilitat să elaboreze și să supună aprobării Parlamentului proiectul bugetului de stat; conform art. 2 alin. (2) din Constituție, formarea Guvernului poate avea loc numai în limitele art. 98 din Constituție, deoarece nici o persoană particulară,

nici o parte din popor, nici un grup social, nici un partid politic sau o altă formațiune obștească nu poate exercita puterea de stat în nume propriu. Uzurparea puterii de stat constituie cea mai gravă crimă împotriva poporului; în temeiul art. 82 alin. (2) din Constituție, Președintele republicii revocă și numește, la propunerea Primului ministru, inclusiv a Primului-ministru interimar, pe unii membri ai Guvernului, inclusiv Guvernul demisionat; în baza art. 86 alin. (1) din Constituție, Președintele Republicii Moldova poartă tratative și ia parte la negocieri, încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova, inclusiv în perioada în care Guvernul este demis.

La 3 august 2000 (Hotărîrea nr. 32), la sesizarea deputatului Anatol Ciobanu, Curtea a interpretat dispozițiile art. 85 din Constituția Republicii Moldova. Autorul sesizării a rugat Curtea să dea interpretarea dispozițiilor constituționale respective sub următoarele aspecte: are dreptul Parlamentul dizolvat conform art. 85 din Constituție să-și continue activitatea, adoptînd legi, hotărîri și moțiuni? odată cu dizolvarea Parlamentului încetează mandatul deputatului sau nu?

Curtea a relevat că în Hotărîrea nr. 40 din 24 decembrie 1998, prin care a interpretat deja art. 85 din Constituție, a arătat clar că împuternicirile Parlamentului și mandatul deputaților se restrîng de la data publicării Decretului Președintelui Republicii Moldova privind dizolvarea Parlamentului, iar împuternicirile Parlamentului încetează, potrivit art. 63 alin. (3) din Constituție, la data convocării legale a noii componente a Parlamentului.

Curtea a menționat de asemenea că în perioada ce cuprinde data publicării Decretului Președintelui Republicii Moldova privind dizolvarea Parlamentului și data convocării legale a noii componente a Parlamentului legislativul, deci și deputații, își continuă activitatea, dar el nu poate modifica Constituția și nu poate adopta, modifica sau abroga legi organice. Implicit, mandatul deputaților încetează odată cu împuternicirile Parlamentului, adică la data întrunirii legale a Parlamentului nou ales, sau în caz de demisie, de ridicare a mandatului, de incompatibilitate sau de deces (art. 69 alin. (2) din Constituție).

Prin urmare, restrîngerea competențelor legislative, stabilite pentru Parlament prin art. 63 alin. (3) din Constituție, se impune din ziua expirării mandatului de 4 ani sau din ziua intrării în vigoare a Decretului Președintelui Republicii Moldova privind dizolvarea Parlamentului și durează pînă la întrunirea legală a noii componente a Parlamentului.

La solicitarea unui grup de 13 deputați în Parlament, la 4 decembrie 2000 (Hotărîrea nr. 39), Curtea a interpretat sintagma "vot secret" din art. 78 alin. (1) din Constituție sub aspectul dacă această sintagmă impune completarea secretă a buletinului de vot în cabina (camera) pentru vot secret, astfel ca voința persoanei să nu fie cunoscută public.

În Hotărîre Curtea a menționat că atît Legea cu privire la procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova, cît și Codul electoral prevăd o serie de garanții de natură să asigure secretul votului. Astfel, Comisia specială de desfășurare a alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova stabilește modelul și textul buletinului de vot, prin care se asigură caracterul identic al buletinelor de vot, locul special (cabina, camera), unde alegătorul își va exprima voința. În sensul prevederilor constituționale și al dispozițiilor art. 52 din Codul electoral, votarea se efectuează într-un local special amenajat cu mese la care se eliberează buletinele de vot,

cu cabine sau camere pentru vot secret și cu urne de vot, iar art. 54 alin. (1) din Codul electoral prevede expres că alegătorii completează buletinul de vot numai în cabina pentru votarea secretă. Aceste prevederi legale sînt caracteristice pentru toate tipurile de alegeri, inclusiv pentru cele prezidențiale. Curtea a apreciat că exprimarea voinței de către deputații în Parlament care participă la alegerea șefului statului într-un alt loc decît locul special (cabină, cameră), stabilit de către Comisia specială conform legislației în vigoare, nu garantează secretul votării.

Curtea a menționat că sintagma "vot secret" din art. 78 alin. (1) din Constituție exprimă un caracter al dreptului de vot și semnifică posibilitatea oferită deputaților în Parlament de a-și manifesta liber voința cu privire la candidații propuși pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova, în așa fel încît această voință să nu poată fi cunoscută de alții.

La 14 decembrie 2000 Curtea a interpretat dispozițiile art. 80 alin. (1) și (2), art. 90 și art. 91 din Constituție (Hotărîrea nr. 43). Autorii sesizărilor, Președintele Republicii Moldova și deputatul în Parlament Vladimir Solonari, au solicitat interpretarea articolelor menționate din Constituție în sensul determinării subiectului care va asigura interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova în cazul în care intervine vacanța funcției de Președinte al Republicii Moldova în legătură cu expirarea mandatului acestuia și survin consecințele prevăzute în art.78 alin.(5) și 103 alin.(1) din Constituție.

Curtea a apreciat că prin dispozițiile art.80 alin.(1) și (2) din Constituție legiuitorul a avut în vedere că Președintele își exercită mandatul pînă la depunerea jurămîntului de către Președintele nou-ales în cazul vacanței funcției de Președinte al Republicii Moldova survenite în legătură cu expirarea mandatului Președintelui în exercițiu și cu nealegerea unui nou Președinte. Un argument în plus în sprijinul celor menționate îl constituie și faptul că nici art.91 din Constituție nu prevede expres instituirea interimatului pentru vacanța funcției de Președinte al Republicii Moldova în caz de expirare a mandatului său.

În cazul apariției vacanței funcției de Președinte al Republicii Moldova în condițiile art.90 alin.(1) din Constituție în legătură cu expirarea duratei mandatului prevăzute la art. 80 alin. (1) din Constituție, Președintele Republicii Moldova își exercită mandatul, potrivit art.80 alin.(2) din Constituție, pînă la depunerea jurămîntului de către Președintele nou-ales, iar interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova, survenit în caz de vacanță a funcției cauzată de demisia, demiterea Președintelui, imposibilitatea temporară sau definitivă de a-și exercita atribuțiile sau de deces, se asigură în conformitate cu art.91 din Constituție (în ordine, de Președintele Parlamentului sau de Primul-ministru).

Hotărîrea Curții nr. 45 din 18 decembrie 2000 "Privind interpretarea art. 78 alin. (3) și alin. (5) din Constituție" este consacrată de asemenea unei probleme privind regimul de guvernare - alegerea de către Parlament a Președintelui Republicii Moldova.

Deputatul în Parlament Valeriu Matei a solicitat interpretarea dispozițiilor art. 78 alin. (3) din Constituție, potrivit cărora în funcția de Președinte al Republicii Moldova este ales candidatul care a obținut votul a trei cincimi din numărul deputaților aleși, și alin. (5), potrivit căruia, dacă după alegerile repetate Parlamentul nu va alege șeful statului, Președintele în exercițiu dizolvă Parlamentul și stabilește data alegerilor în noul Parlament, sub următoarele aspecte:

cînd este deliberativă "ședința publică specială" a Parlamentului pentru alegerea șefului statului - atunci cînd la ședință asistă majoritatea deputaților aleși (52 de deputați) sau atunci cînd asistă nu mai puțin de trei cincimi din numărul deputaților aleși (61 de deputați)? care sînt consecințele în cazul în care alegerile repetate pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova nu au avut loc din cauza lipsei cvorumului de trei cincimi de deputați?

În Hotărîrea sa Curtea a relevat că analiza logico-gramaticală a textului art. 78 alin. (3) din Constituție permite să se conchidă că numărul deputaților care trebuie să participe la lucrările ședinței publice speciale pentru alegerea șefului statului și la alegerile propriu-zise nu poate fi mai mic decît numărul minim de voturi stabilit pentru alegerea Președintelui Republicii Moldova. În caz contrar, asemenea situație ar atrage nevalabilitatea ședinței publice speciale a Parlamentului cu consecințele respective pentru alegerile prezidențiale. Este de remarcat că această clauză constituțională este obligatorie și în cazul alegerilor prezidențiale repetate.

Avînd în vedere considerentele menționate, Curtea a constatat că ședința publică specială a Parlamentului pentru alegerea șefului statului și alegerile prezidențiale vor fi valide numai în cazul în care la ele va participa un număr nu mai mic de 61 de deputați - trei cincimi din numărul deputaților aleși. Curtea a mai menționat de asemenea că art.78 alin.(5) stabilește și consecințele nealegerii șefului statului după alegerile repetate - dizolvarea Parlamentului și stabilirea datei pentru alegerea noului Parlament.

Cît privește întrebarea formulată în sesizare privind consecințele în cazul în care alegerile prezidențiale repetate nu au avut loc din cauza lipsei cvorumului de trei cincimi din numărul deputaților aleși, Curtea a reținut că, în conformitate cu art.135 alin.(1) lit.c) și f) din Constituție și art.12 din Legea nr.1234-XIV din 22 septembrie 2000, în atribuțiile Curții intră confirmarea rezultatelor alegerii Președintelui Republicii Moldova și constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. Prin urmare, a face public punctul de vedere al Curții asupra aspectului formulat în întrebarea autorului sesizării ar însemna ca instanța de jurisdicție constituțională să ia public atitudine în probleme ce țin de competența Curții și care în viitor ar putea face obiectul unei cauze examinate de Curte, ceea ce ar fi în contradicție cu art.17 lit.b) din Legea cu privire la Curtea Constituțională, conform căruia judecătorii Curții sînt obligați să nu ia poziție publică sau să dea consultații în probleme ce țin de competența Curții.

O concluzie deloc de neglijat, un argument în plus servind evenimentele politice de ultimă oră, în urma cărora Președintele Republicii Moldova a depus la Curte o sesizare prin care a solicitat constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a XIV-a și care a fost examinată de Curte la 26 decembrie 2000.

IV. AVIZE ASUPRA INIȚIATIVELOR DE REVIZUIRE A CONSTITUȚIEI

(art. 135 alin. (1) lit. c) din Constituție)

La 11 iulie 2000 Curtea a emis un Aviz (nr. 1) asupra proiectului de lege constituțională pentru modificarea Constituției. Și această sesizare a Președintelui Republicii Moldova se înscrie în tematica divergențelor privind forma de guvernămînt în țară.

Autorul sesizării consideră că, în scopul consolidării puterii

Președintelui țării, este imperios necesară modificarea Constituției, pentru a transforma sistemul de guvernare mixt sau semiprezidențial în sistemul prezidențial de guvernare. În opinia sa, prin modificările propuse se urmărește delimitarea și echilibrarea drepturilor și atribuțiilor ramurilor puterii de stat, concretizarea rolului și responsabilității autorităților publice supreme, consolidarea Guvernului, atribuindu-i-se acestuia prerogativa delegării legislative și angajării răspunderii în fața Parlamentului.

Proiectul conține 42 de puncte, care vizează 46 de articole din Constituție. Proiectul prevede introducerea unui capitol nou - III/1 "Avocatul poporului", secțiunea a 3-a se va intitula "Procedura legislativă. Referendumul", secțiunea a 3-a "Procuratura" din Capitolul IX va deveni secțiunea a 2-a din Capitolul VIII, 22 de articole sînt expuse într-o redacție nouă.

În avizul său Curtea a constatat că revizuirea Constituției a fost inițiată de Președinte în conformitate cu prevederile art. 141 alin. (1) lit. c) din Constituție, clauzele proiectului nu depășesc limitele revizuirii Legii Supreme. Curtea a relevat că proiectul legii constituționale corespunde exigențelor privind caracterul suveran, independent și unitar al Republicii Moldova, precum și celor referitoare la neutralitatea permanentă a statului, care pot fi revizuite numai cu aprobarea lor prin referendum, cu votul majorității cetățenilor înscriși în listele electorale și cu condiția că modificările propuse nu vor conduce la suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora.

În aceeași zi Curtea a examinat proiectul de lege constituțională pentru modificarea Constituției prezentat de Guvern (Avizul nr. 2).

Proiectul în cauză prevede abolirea pedepsei capitale, expune într-o nouă redacție alin. (3) și (4) din art. 25, art. 54 și art. 55 din Constituție.

Guvernul a argumentat oportunitatea operării modificărilor și completărilor menționate prin necesitatea executării Hotărîrii Parlamentului nr. 1447-XIII din 28 ianuarie 1998 "Privind aprobarea Programului de ajustare a legislației Republicii Moldova la prevederile Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale". Proiectul de lege constituțională propus aduce dispozițiile Constituției în concordanță cu Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, încheiată la Roma la 4 noiembrie 1950, ratificată de Republica Moldova prin Hotărîrea Parlamentului nr. 1298-XIII din 24 iulie 1997.

Analizînd proiectul de lege constituțională, Curtea a constatat că Guvernul propune modificarea unor articole din Constituție ce vizează dreptul la viață și la integritatea fizică și psihică, libertatea individuală și siguranța persoanei, secretul corespondenței, exercițiul și restrîngerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți, apreciînd că propunerile de modificare a Constituției cuprinse în proiectul de lege constituțională nu conduc la suprimarea drepturilor, libertăților fundamentale sau a garanțiilor cetățenilor.

Art. 8 din Constituție consfințește angajamentul Republicii Moldova de a respecta Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte. Intrarea în vigoare a unui tratat internațional conținînd dispoziții contrare Constituției trebuie să fie precedată de o revizuire a acesteia.

Conducîndu-se după normele Declarației Universale a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948, la care Republica Moldova a aderat prin Hotărîrea Parlamentului nr. 217-XII din 28 iulie 1990, și după normele

Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, Curtea a apreciat că modificarea art. 24 alin. (3), art. 25 alin. (3) și (4), art. 30, art. 54 și art. 55 din Constituție, în redacția propusă de Guvern, este justificată și conformă cu prevederile art. 142 din Constituție.

La 11 iulie 2000 Curtea a dat aviz pozitiv (Avizul nr. 3) și asupra proiectului de lege constituțională de modificare a unor prevederi privind structura Curții Constituționale, modul de alegere a judecătorilor și durata mandatului lor. Proiectul a fost depus de un grup de 39 de deputați în Parlament.

Potrivit proiectului de lege, Curtea Constituțională este compusă din nouă judecători, numiți pentru un mandat de nouă ani; trei judecători sînt numiți de Parlament, trei de Președintele Republicii Moldova, la propunerea Guvernului, și trei de adunarea generală a judecătorilor instanțelor judecătorești; judecătorii Curții Constituționale aleg, prin vot secret, președintele acesteia.

Avînd în vedere dispozițiile art. 136 alin. (2) din Legea nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 "Cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova", potrivit căroră 2 judecători, spre deosebire de redacția veche a Constituției, vor fi numiți nu de Președintele Republicii Moldova, ci de Guvern, Curtea a constatat că legea în cauză a înglobat propunerea grupului de deputați cuprinsă în proiectul de lege constituțională prezentat spre avizare.

În Avizul său Curtea a menționat că inițiativa grupului de deputați în Parlament nu depășește limitele revizuirii Constituției, prevăzute de art. 142 din Legea Supremă. Proiectul legii constituționale corespunde dispozițiilor privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, iar modificările și completările propuse nu conduc la suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau garanțiilor acestora prevăzute de Constituție.

V. CONFIRMAREA REZULTATELOR ALEGERII PARLAMENTULUI

(art. 135 alin. (1) lit. e) din Constituție)

Pe parcursul anului ce s-a scurs Curtea a adoptat trei hotărîri, prin care a validat mandatele de deputat în Parlament atribuite candidaților supleanți Victor Josu, la 3 august 2000, pe lista Blocului electoral "Convenția Democrată din Moldova" (Hotărîrea Curții nr. 33); Iosif Chetraru și Anatolie Stîngaci, la 26 octombrie 2000, pe lista Partidului Comuniștilor din Republica Moldova (Hotărîrea Curții nr. 37), Grigore Manole, la 14 decembrie 2000, pe lista Partidului Forțelor Democratice din Republica Moldova (Hotărîrea Curții nr. 44).

VI. CONSTATAREA CIRCUMSTANTELOR

CARE JUSTIFICĂ DIZOLVAREA PARLAMENTULUI

(art. 135 alin. (1) lit. f) din Constituție)

După cum s-a menționat deja, la 22 decembrie 2000, printr-o sesizare, Președintele Republicii Moldova a solicitat constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a XIV-a.

În conformitate cu dispozițiile art. 78 alin. (1) din Constituție și Legii nr. 1234-XIV din 22 septembrie 2000 "Cu privire la procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova", la 4 decembrie și 6 decembrie 2000, în ședința publică specială a Parlamentului au avut loc alegerile ordinare în două tururi pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova, la care au candidat Președintele Curții Constituționale dl Pavel Barbalat și Primul Secretar al Comitetului

Central al Partidului Comuniștilor din Republica Moldova dl Vladimir Voronin. Dat fiind faptul că atît în primul tur (4 decembrie 2000), cît și în turul al doilea (6 decembrie 2000) nici unul din candidați nu a obținut votul a trei cincimi (61 de deputați) din numărul deputaților aleși necesar pentru alegerea șefului statului, Comisia specială de desfășurare a alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova, cu consimțămîntul Parlamentului, a stabilit data alegerilor repetate pentru 21 decembrie 2000. La data stabilită ședința publică specială a Parlamentului și, respectiv, alegerile prezidențiale repetate nu au avut loc din lipsa cvorumului (61 de deputați). La ședință au asistat doar 46 de deputați, deși pe lista de prezență s-au înregistrat 52 de deputați.

În opinia șefului statului, neparticiparea majorității deputaților la lucrările ședinței publice speciale a Parlamentului din 21 decembrie 2000 este neîntemeiată și poate fi calificată ca o boicotare a alegerilor repetate, care atrage după sine consecințele prevăzute în art. 78 alin. (5) din Constituție - dizolvarea Parlamentului.

În Avizul său Curtea a constatat că o mare parte din deputați nu s-au prezentat la ședința publică specială a Parlamentului pentru alegerile repetate pentru funcția de șef al statului din motive politice sau din alte motive subiective.

Declarația grupului de deputați care a refuzat să participe la ședința publică specială pentru alegerea șefului statului, făcută publică la 21 decembrie 2000, demonstrează că această decizie a fost determinată de faptul că pentru funcția de șef al statului candidează liderul Partidului Comuniștilor Vladimir Voronin. În declarația deputatului Grigore Eremei (stenograma ședinței din 21 decembrie 2000), expusă în numele unui grup de deputați independenți, decizia de a nu participa la alegerile repetate este motivată prin convingeri politice.

Curtea a menționat că declarații de acest gen din partea unor fracțiuni parlamentare au fost făcute în mass-media și pînă la stabilirea datei alegerilor repetate. Prin urmare, alegerile repetate pentru funcția de șef al statului la ședința publică specială a Parlamentului din 21 decembrie 2000 nu au avut loc din cauza blocării acestora. Curtea a remarcat că este evidentă nu numai încălcarea premeditată a art.84 alin.(1) din Regulamentul Parlamentului, conform căruia deputații sînt obligați să asiste la lucrările Parlamentului și să se înscrie pe lista de prezență, dar și a art.68 alin.(1) din Constituție, care stipulează direct că în exercitarea mandatului deputații în Parlament sînt în serviciul poporului.

Art. 78 alin.(5) din Constituție prevede expres că Președintele în exercițiu dizolvă Parlamentul dacă Președintele Republicii Moldova nu a fost ales și după alegerile repetate, desfășurate cu respectarea dispozițiilor constituționale și a Legii organice nr. 1234-XIV din 22 septembrie 2000 "Cu privire la procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova". Curtea a considerat că cu atît mai mult este justificată dizolvarea Parlamentului în cazul în care șeful statului nu este ales din cauza blocării de către majoritatea deputaților a alegerilor repetate.

Apreciind dreptul constituțional al Președintelui de a dizolva Parlamentul în circumstanțele menționate, este necesar a avea în vedere că acest drept reprezintă o modalitate de a reacționa la obstrucționarea alegerilor prezidențiale repetate. În acest caz șeful statului nu numai că este în drept să dizolve Parlamentul, dar, potrivit Legii Supreme, are și obligația de a proceda astfel.

Curtea a constatat de asemenea că decizia Comisiei speciale de a

desfășura primul tur al alegerilor prezidențiale repetate la 16 ianuarie 2001 nu are suport juridic. Termenele desfășurării alegerilor prezidențiale repetate sînt stabilite deja de Legea organică nr.1234-XIV din 22 septembrie 2000 (art.10 alin.(1). Amînarea ședinței publice speciale a Parlamentului pentru desfășurarea alegerilor repetate ar fi justificată doar în cazul apariției unor circumstanțe obiective, cum ar fi: motive de boală, deplasări peste hotare, executarea unor misiuni date de Parlament, Biroul permanent sau Președintele Parlamentului, ce nu permit participarea la lucrările legislativului, situații excepționale etc. Întrucît situația creată nu se înscrie în nici una din circumstanțele obiective enumerate, Curtea a considerat că amînarea ședinței publice speciale a Parlamentului a fost neîntemeiată. Pentru considerentele expuse, Curtea, în avizul său (nr. 4 din 26 decembrie 2000), a apreciat blocarea de către majoritatea deputaților în Parlament a ședinței publice speciale a Parlamentului din 21 decembrie 2000 pentru alegerile repetate pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova drept circumstanță care justifică dizolvarea Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a XIV-a.

VII. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Analizînd datele exercitării jurisdicției constituționale în anul 2000, Curtea a ajuns la aceeași concluzie ca în anii precedenți - o bună parte din actele supuse controlului constituționalității au fost elaborate în pripă, din start admițîndu-se prevederi vădit neconstituționale. Din 33 de acte normative supuse controlului constituționalității 21 (63,6%) au fost declarate neconforme Constituției (parțial sau integral). Au fost calificate drept neconstituționale 16 legi și o Hotărîre a Parlamentului, din 25 supuse controlului constituționalității (68%), 4 hotărîri ale Guvernului, din 8 contestate (50%) - în total 21 de acte.

Continuă practica adoptării actelor normative care încalcă principiul separării puterilor, aceste acte fiind declarate neconstituționale. Astfel, a fost apreciată ca neconformă Constituției Hotărîrea Guvernului nr. 747 din 3 august 1999 "Privind introducerea inspecției înainte de expediție a mărfurilor importate" (Hotărîrea Curții nr. 22 din 19 mai 2000). De remarcat că Guvernul a comis încălcarea principiului separației puterilor la sugestia Parlamentului, care, prin Legea bugetului pe anul 2000 (nr. 918-XIV din 11 aprilie 2000), a instituit inspecția respectivă (art. 14 alin. (7) și a obligat Guvernul să elaboreze în termen de 2 luni actele normative necesare.

Examinînd cauza, Curtea a menționat că inspecția înainte de expediție nu este prevăzută de legislația Republicii Moldova, această activitate nu este reglementată nici de Legea cu privire la tariful vamal, la care se face trimitere în preambulul hotărîrii contestate. Potrivit dispozițiilor constituționale, hotărîrile Guvernului nu pot conține norme juridice primare și nu pot stabili norme generale și obligatorii. Ele trebuie să fie subsecvente legilor adoptate anterior de Parlament.

După ce Curtea a declarat această hotărîre drept neconstituțională, Guvernul, la 26 septembrie 2000, a emis Ordonanța nr. 2, prin care a instituit inspecția înainte de expediție a mărfurilor importate. Este adevărat că în curînd Parlamentul a abrogat această Ordonanță (Legea nr. 1363-XIV din 3 noiembrie 2000).

Sînt îngrijorătoare faptele de neexecutare a hotărîrilor Curții (vezi tabelul inserat în raport). Excluzînd datele pe anul 2000, au rămas neexecutate hotărîrile anterioare ale Curții referitoare la 17

legi, 16 hotărîri ale Parlamentului, 6 decrete ale Președintelui Republicii Moldova, 14 hotărîri ale Guvernului.

În Raportul despre exercitarea jurisdicției constituționale în 1999 au fost aduse 5 exemple de tergiversare a executării hotărîrilor Curții. Din acestea pe parcursul anului ce s-a scurs a fost executată parțial doar Hotărîrea Curții nr. 40 din 15 iulie 1999 "Despre controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 312-XIII din 8 decembrie 1994 "Privind Curtea de Conturi" și Hotărîrii Parlamentului nr. 449-XIII din 5 mai 1995 "Privind aprobarea Regulamentului Curții de Conturi a Republicii Moldova". Legea menționată a fost modificată, Hotărîrea Parlamentului nr. 449-XIII din 5 mai 1995, însă, nu a fost abrogată.

Celelalte hotărîri ale Curții - din 21 februarie 1996, nr. 29 din 27 octombrie 1997, nr. 10 din 17 martie 1998, nr. 4 din 4 februarie 1999 -, invocate în raport în acest sens, au rămas neexecutate.

Cu regret, Curtea relevă că unele hotărîri ale sale sînt pur și simplu ignorate. În raporturile precedente despre exercitarea jurisdicției constituționale Curtea a menționat că Parlamentul adoptă intenționat acte normative cu caracter vădit neconstituțional, nesocotind hotărîrile Curții. În fiecare an se abrogă, se suspendă, se modifică unele acte normative care nu convin puterii, în speranța că ele nu vor fi sesizate, iar dacă și vor fi sesizate, acțiunea lor va fi blocată un timp îndelungat.

Cum altfel se poate explica operarea de modificări continue în Legea cu privire la statutul judecătorului?

Așa, prin Legea bugetului pe anul 1997 (nr. 1127-XIII din 21 martie 1997) a fost suspendată pe anul 1997 acțiunea unor acte legislative, inclusiv a prevederilor Legii nr. 544-XIII din 20 iulie 1995 "Cu privire la statutul judecătorului" referitor la acordarea de credite de la bugetul de stat pentru construcția sau cumpărarea de locuințe judecătorilor. Prin Hotărîrea Curții nr. 35 din 1 decembrie 1997 aceste prevederi din legea menționată au fost declarate neconstituționale, însă un an judecătorii, practic, n-au beneficiat de această garanție legală.

Nesocotind această hotărîre a Curții, legislativul, prin Legea bugetului pe anul 1999 (nr. 216 din 12 decembrie 1998), suspendă integral sau parțial pe anul 1999 unele stipulări dintr-un șir de legi, inclusiv din Legea cu privire la statutul judecătorului. Prin Legea bugetului a fost suspendat art. 30 alin. (3) din Legea cu privire la statutul judecătorului, care prevede creditarea de la bugetul statului pentru construcția sau cumpărarea de locuințe judecătorilor, adică acea prevedere, suspendarea căreia Curtea, într-o hotărîre anterioară, a apreciat-o ca neconstituțională. Printr-o nouă Hotărîre a Curții (nr. 19 din 29 aprilie 1999) prevederile menționate din Legea bugetului pe anul 1999 au fost declarate neconstituționale.

În hotărîrea sa Curtea a arătat clar că Parlamentul nu este în drept să suspende prin prevederile unui articol al unei legi noi acțiunea unei serii de acte normative în vigoare și cu atît mai mult nu este în drept să suspende acțiunea lor printr-un articol din Legea bugetului. Problema privind acțiunea unei legi în timp și corelarea ei cu alte acte normative, adoptate anterior, urmează să fie soluționată numai pe calea adoptării legii respective. Mai mult ca atît, asupra acestei probleme s-a pus accentul în mod deosebit și în Raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale în 1999.

Ignorînd fățiș și această Hotărîre a Curții, la 28 iulie 1999 Parlamentul adoptă Legea nr. 552-XIV "Cu privire la modificarea, completarea și abrogarea unor acte legislative", prin care din Legea cu

privire la statutul judecătorului au fost excluse prevederile art. 26 alin. 5-8 și 10, care reglementează modul și condițiile de pensionare și demisie a judecătorului, iar art. 32 a fost expus într-o redacție nouă, prin care a fost diminuat cuantumul pensiei judecătorului și au fost stabilite niște restricții la plata acesteia.

Aceste prevederi din Legea nr. 552-XIV din 28 iulie 1999, de asemenea, au fost calificate drept neconstituționale (Hotărîrea Curții nr. 4 din 27 ianuarie 2000).

Curtea a subliniat că principiul independenței judecătorului, consfințit în art. 116 din Constituție și în Legea cu privire la statutul judecătorului, este un element special al statutului său juridic și condiția principală a independenței autorității judecătorești. Societatea și statul, înaintînd față de judecător și față de activitatea sa profesională exigențe sporite, sînt obligate să-i asigure garanții corespunzătoare pentru exercitarea activității de înfăptuire a justiției. Prin realizarea garanțiilor de independență a judecătorilor se asigură protecția drepturilor și libertăților lor, dreptului la un mod specific de suspendare din funcție și încetare a exercițiului atribuțiilor lor, dreptul la demisie, precum și dreptul la asigurarea cu pensii. Normele privind protecția de stat, asigurarea materială și socială, inclusiv asigurarea cu pensii, consfințite în legile menționate mai sus, își mențin puterea juridică și nu pot fi anulate sau modificate.

Curtea a menționat că într-o serie de hotărîri ale sale a abordat aspectul juridic al problemei privind statutul judecătorilor, consfințit în Constituție, și a garanțiilor sociale ale independenței lor. Curtea a subliniat că, potrivit art. 140 alin. (1) din Constituție, art. 26 alin. (7) și art. 28 alin. (1) din Legea cu privire la Curtea Constituțională, legile și alte acte juridice sau unele prevederi ale lor își pierd puterea juridică la data adoptării hotărîrii Curții și nu pot fi aplicate pe viitor. Hotărîrile Curții sînt definitive, nu pot fi atacate, produc efect numai pentru viitor.

Curtea a relevat că, adoptînd legea contestată, legiuitorul nu a ținut cont de dispozițiile Constituției și Legii cu privire la Curtea Constituțională, precum și de concluziile cuprinse în hotărîrile Curții nr. 19 din 29 aprilie 1999 și nr. 27 din 18 mai 1999. În Hotărîrea nr. 27 din 18 mai 1999 Curtea a menționat că îngrădirea drepturilor pensionarilor ce realizează alte venituri de a primi pensia stabilită nu numai că este contrară dispozițiilor art. 47 alin. (2) din Constituție, dar și anihilează însăși destinația și sensul asigurării cu pensii.

Cu regret, Parlamentul continuă să adopte legi neconforme Constituției. Astfel, la 14 aprilie 2000 Parlamentul a adoptat Legea nr. 934-XIV "Pentru modificarea unor acte legislative", prin care a operat modificări în Legea nr. 544-XIII din 20 iulie 1995 "Cu privire la statutul judecătorului". Prin legea menționată din art. 26 s-a exclus alin. (4), potrivit căruia judecătorului demisionat sau pensionat i se plătea o indemnizație unică de concediere, s-a exclus art. 31 integral, care prevedea că judecătorul și membrii familiei sale beneficiază de asistență medicală gratuită la nivel minim necesar și de alte garanții sociale prevăzute de Legea serviciului public, din art. 33 s-a exclus prevederea care garanta plata indemnizației de asigurare familiei judecătorului în urma decesului acestuia.

În Hotărîrea nr. 40 din 7 decembrie 2000 Curtea a reiterat că în exercitarea atribuțiilor sale judecătorul dispune de un statut juridic special, consacrat de art. 116 din Constituție și de Legea cu privire la statutul judecătorului. Aceste acte consfințesc un sistem de garanții

ale independenței judecătorului, care se asigură prin procedura de înfăptuire a justiției, prin interzicerea oricărei imixțiuni în activitatea de înfăptuire a justiției, prin procedeele de numire și încetare a calității de judecător, prin dreptul judecătorului de a demisiona, prin declararea principiului inviolabilității judecătorului, prin asigurarea materială și socială a judecătorului.

Statutul judecătorului, protecția de stat și asigurarea lui materială și socială au făcut deja obiectul mai multor cauze examinate de Curte. Adoptând Legea nr.934-XIV, art. XV, legiuitorul însă n-a ținut cont de hotărârile Curții nr. 19 din 29 aprilie 1999 și nr. 4 din 27 ianuarie 2000 și a încălcat dispozițiile Constituției și Legii cu privire la statutul judecătorului, care reglementează independența autorității judecătorești. Dispozițiile constituționale consfințite în Legea cu privire la statutul judecătorului creează un mecanism de protecție a independenței judecătorului în calitatea sa de autoritate judecătorească. Principiul independenței, statuat în art. 116 din Constituție, este condiția principală a independenței judecătorului și a autonomiei autorității judecătorești.

Cu excepția prevederilor art. 30 alin. (3) din Legea cu privire la statutul judecătorului, expuse într-o redacție nouă și recunoscute constituționale, celelalte modificări din această lege, operate prin Legea nr. 934-XIV din 14 aprilie 2000 "Pentru modificarea unor acte legislative", au fost declarate neconstituționale.

În context remarcăm că, potrivit practicii internaționale privind jurisdicția constituțională, este obligatorie pentru executare nu numai partea rezolutivă a hotărârii Curții, dar și cea constatativă, edificatoare pentru esența acesteia.

Au fost date uitării și alte hotărâri ale Curții. Astfel, la 19 mai 1997, prin Hotărârea Curții nr. 16, instituția vizei de reședință a fost declarată neconstituțională. Însă la 3 mai 2000 Guvernul a emis Hotărârea nr. 421 "Despre aprobarea Regulamentului cu privire la instruirea cetățenilor străini și apatrizilor în instituțiile de învățământ din Republica Moldova". Punctul 6 lit. g) din Regulamentul aprobat de Guvern prevede că pentru înscrierea la studii în instituțiile de învățământ din Republica Moldova cetățenii străini și apatrizii prezintă, printre alte acte, și un demers de solicitare a vizei de reședință. Este evidentă nesocotirea de către executiv a hotărârii Curții despre invalidarea instituției vizei de reședință.

Exemplele citate, fără îndoială, pun într-o lumină nefavorabilă, autoritatea legislativului. Într-un stat de drept astfel de cazuri sînt inacceptabile.

Cu regret, un fenomen persistent este calitatea joasă a multor acte legislative.

La 29 octombrie 1999 Parlamentul a adoptat Hotărârea nr. 657-XIV "Privind declararea Legii pentru modificarea și completarea Legii privind investițiile străine ca inexistentă", art. 1 al căreia prevedea că, pornind de la faptul că, contrar prevederilor art. 93 din Constituție, Parlamentul nu a revotat Legea nr. 1488-XIII din 11 februarie 1998 "Pentru modificarea și completarea Legii privind investițiile străine", trimisă de către Președintele Republicii Moldova spre reexaminare, și astfel nu și-a exprimat voința asupra textului final al acesteia, legea menționată se declară ca inexistentă.

Examinînd cauza (Hotărârea Curții nr. 12 din 23 martie 2000), Curtea a relevat că toți participanții la procesul legislativ sînt obligați să respecte procedura de legiferare, instituită prin Legea Supremă. Conținutul Hotărârii Parlamentului nr. 657-XIV din 29 octombrie 1999

denotă însă că, adoptînd hotărîrea în cauză, legiuitorul s-a abătut de la prevederile constituționale menționate. Nici Constituția, nici Regulamentul Parlamentului nu prevăd posibilitatea de a declara o lege nevalabilă (inexistentă) printr-o hotărîre a Parlamentului.

Curtea a fost nevoită să remarce că în hotărîrile sale ea s-a oprit în repetate rînduri asupra chestiunii privind acțiunea legii în timp și a corelării ei cu actele normative adoptate anterior. Potrivit legislației în vigoare, actele juridice normative își pierd valabilitatea la expirarea termenului de acțiune a actului (în cazul în care un asemenea termen este stabilit în mod expres), în legătură cu emiterea unui nou act normativ, care substituie actul normativ emis anterior, și în temeiul indicației exprese a legiuitorului privind abrogarea actului normativ respectiv. Prin urmare, chestiunea privind acțiunea în timp a unui act normativ adoptat anterior se soluționează doar pe calea adoptării unei legi.

Președintele Republicii Moldova, în conformitate cu împuternicirile constituționale, a revocat observațiile sale la Legea nr. 1488-XIII din 11 februarie 1998, fapt pentru care Parlamentul nu a declanșat procedura de revizuire a legii în cauză în modul prevăzut de art. 93 alin. (2) din Constituție. Mai mult decît atît, Parlamentul nu a avut temei să reexamineze legea citată, întrucît art. 38 a fost abrogat prin Legea nr. 114-XIV din 29 iulie 1998.

Constatănd că Hotărîrea Parlamentului nr. 657-XIV contravine atît prin formă, cît și prin conținut art. 66 lit. a), art. 72 alin.(1), art. 74 alin. (1) și (2) din Constituție, Curtea a declarat-o neconstituțională.

Regretabil, însă unele legi adoptate de Parlament, intrînd în vigoare, totuși, nu funcționează.

Majoritatea cetățenilor care apelează la Curte se plîng asupra faptului că, deși există cadrul juridic necesar, autoritățile publice de resort nu le soluționează problemele. Cu o petiție la Curte s-a adresat Simion Mocreac, locuitor al satului Căzănești, județul Orhei, care mai mult de 26 ani a deținut funcția de președinte al executivului Sovietului sătesc Căzănești, apoi de primar al aceluiași sat. După intrarea în vigoare a Legii privind statutul alesului local nr. 768-XIV din 2 februarie 2000, petiționarul s-a adresat în toate organele de resort, inclusiv Parlamentului și Cancelariei de Stat, cu cererea de a i se recalcula pensia în corespundere cu dispozițiile art. 26 din legea menționată. Toate scrisorile sale au fost remise Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, care, în ultimul său răspuns, a explicat solicitantului că Legea privind statutul alesului local a fost adoptată fără a se indica sursele de finanțare - motiv pentru care recalcularea pensiei în baza dispoziției legale este imposibilă.

În total, în anul ce s-a scurs, la Curte au sosit 77 de scrisori și petiții ale cetățenilor. 17 petiții, cele mai numeroase, se referă la sentințele și deciziile instanțelor judecătorești. O mare parte a petiționarilor cer indexarea depunerilor bănești, recalcularea pensiilor, soluționarea problemelor locative și a litigiilor cu diferite societăți pe acțiuni. Majoritatea petițiilor au fost trimise organelor de resort pentru examinare și soluționare, celorlalți petiționari li s-au dat explicațiile necesare.

Curtea este nevoită să readucă în discuție un fapt regretabil, expus și în rapoartele despre exercitarea jurisdicției constituționale pe anii 1998 și 1999. Reamintim că la 27 februarie 1998 Parlamentul a adoptat Legea nr. 1587-XIII "Privind modificarea și completarea Legii cu privire la Curtea Constituțională și a Codului jurisdicției constituționale".

Însă, contrar art. 73 din Regulamentul Parlamentului, care prevede că legea se trimite spre promulgare în termen de 25 de zile de la adoptarea ei, legea în cauză așa și n-a fost trimisă, timp de aproape trei ani, Președintelui Republicii Moldova spre promulgare. Este ridicolă și inexplicabilă această situație. Curtea reiterează concluzia sa anterioară că această atitudine a conducerii Parlamentului față de unica instituție de jurisdicție constituțională nu poate fi apreciată decât ca tendențioasă și incorectă.

Curtea consideră că ignorarea fățișă a hotărîrilor Curții, inclusiv a părții constatative, tergiversarea executării acestora pot fi depășite doar prin adoptarea unei legi privind executarea hotărîrilor Curții sau includerea unui compartiment special în Legea cu privire la Curtea Constituțională.

În perioada de referință au fost semnalate cîteva cazuri de lipsă de respect față de deciziile Curții și față de însăși instanța de jurisdicție constituțională.

Astfel, la 15 februarie 2000, Curtea a exercitat controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 395-XIV din 13 mai 1999 "Cu privire la avocatură". După pronunțarea hotărîrii, prin care Curtea a declarat neconstituționale unele prevederi din această lege, președintele Uniunii Avocaților din Republica Moldova Gheorghe Amihalachioae, în interviul acordat ziarului "Экономическое обозрение" (nr. 6, februarie 2000), a declarat că, datorită hotărîrii Curții Constituționale, în sistemul avocaturii se va instaura o anarhie deplină și că în acest context apare întrebarea dacă este constituțională însăși Curtea Constituțională. El a declarat de asemenea că "pentru judecătorii Curții Constituționale, Curtea Europeană pentru drepturile omului nu este o autoritate". Pentru lipsă de respect față de Curtea Constituțională președintele Uniunii Avocaților din Republica Moldova a fost penalizat cu o amendă în mărime de 20 salarii minime, care urma să fie achitată în 15 zile de la data înștiințării sale. Decizia Curții din 6 martie 2000 a fost executată însă abia la 7 iulie 2000, după numeroase apeluri scrise și telefonice către organele obligate să asigure executarea deciziei. Această tergiversare intenționată nu poate fi calificată decât ca o sfidare a Curții.

A demonstrat nerespect față de Curte și redactorul-șef al revistei "Săptămîna" Viorel Mihail, care a declarat în articolul "Curtea împotriva dictaturii parlamentare", publicat în ziarul "Săptămîna" din 13 octombrie 2000, că "la intrarea țării noastre în dezastrul politic și economic au contribuit și domnii judecători de la înalta instanță".

[Alin. modificat prin Hot. Curții Constituționale nr.13 din 20.02.2001]

* * *

În anul de referință Curtea a colaborat fructuos cu organismele internaționale și Curțile Constituționale din alte state, colaborare care a contribuit la afirmarea Curții pe arena internațională. Curtea dezvoltă în continuare relații bilaterale de cooperare cu Asociația Curților Constituționale Francofone, cu Comisia pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția) a Consiliului European, cu Curtea Europeană a Drepturilor Omului și Centrul de Democrație din Statele Unite ale Americii. În octombrie 2000, participînd la adunarea de pregătire a celei de-a XII-a Conferințe a Curților Constituționale Europene, care și-a ținut lucrările la Bruxelles, în sediul Curții de Arbitraj din Belgia, Curtea a devenit membru cu drepturi depline al acestei prestigioase organizații internaționale. Totodată, Curtea dezvoltă și în

continuare relațiile de cooperare cu Curțile Constituționale din Franța, Kazahstan, Belarus, Azerbaidjan, Ungaria, România, Ucraina, Armenia și Bulgaria.

În anul ce s-a scurs judecătorii Curții au participat la seminarul internațional "Rolul judecătorului în examinarea cauzelor privind solicitanții de azil și refugiații", organizat în orașul Predeal din România de către Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați; la Conferința internațională "Soluționarea disputelor electorale: perspective mondiale", organizată în orașul Iaremcea, Ucraina, de către Fundația Internațională pentru Sistemele Electorale; la Conferința practico-științifică, dedicată celei de-a V-a aniversări a Constituției Republicii Kazahstan, organizată la Astana de către Consiliul Constituțional din Kazahstan; la manifestările consacrate "Zilelor constituționale româno-franceze", organizate la București de către Curtea Constituțională a României, și la seminarul internațional "Democrație prin drept", organizat la Erevan de către Curtea Constituțională din Armenia. Judecătorii Curții au mai participat la seminarul internațional "Privind conflictul din Transnistria", desfășurat în or. Trento din Italia; la seminarul internațional și la Conferința IARLJ 2000 din Geneva, Elveția, organizate de către Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați; la seminarul internațional "Elaborarea noilor proiecte de legi privind procuratura", organizat la Leiden, Olanda, de către Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), și la Conferința practico-științifică "Constituționalism contemporan și justiție constituțională", organizată de către Academia Juridică din Odessa, Ucraina; la manifestările dedicate "Zilei Constituției", organizate la Baku de către Curtea Constituțională din Azerbaidjan; la seminarul "Modul de abordare corectă și echitabilă a problemei referitoare la apatrizii din Moldova", organizat în Predeal, România, de către ICNUR.

Judecătorii și colaboratorii Curții au participat la întreprinderile Președintelui Curții cu membrii delegațiilor străine, dnii Oldrich Andrysek, reprezentant al Înalțului Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați, Frank C. Cooksey, avocat al Asociației Avocaților Americani, reprezentant al Programului de inițiativă juridică în Europa Centrală și de Est, Victor Bîrsan, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al României în Republica Moldova, Luzius Wildhaber, președintele Curții Europene a Drepturilor Omului, Tudor Panțîru, judecător la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, judecătorii Curții Constituționale a României Ioan Muraru și Nicolae Popa și șeful serviciului Informatizare Titi Paraschiv, care s-au aflat în vizită oficială la Curtea Constituțională în cadrul proiectului de 3 ani care funcționează sub egida Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare și a guvernului Olandei, Karl Georg Zierlein, fost secretar general la Curtea Constituțională din Germania, Eric Vincken, consultant internațional al proiectului "Susținerea dezvoltării judiciare în Moldova", Joel Martin, consilier internațional al Asociației Avocaților Americani.

Curtea Constituțională furnizează materialele necesare pentru Buletinul Asociației Curților Constituționale Francofone și Buletinul Comisiei de la Veneția a Consiliului Europei, precum și pentru Enciclopedia Drepturilor Omului "Voltaire" din Franța. Curtea a prezentat Congresului II al Asociației Curților Constituționale Francofone raportul "Accesul la judecătorul constituțional: modalități și proceduri".

PREȘEDINTELE
CURȚII CONSTITUȚIONALE

Pavel BARBALAT